

Dopis Rio Preisnerovi

V Bonnu, dne 23. 1. 1984

Milý příteli,

četl jsem Váš článek „O tzv. paralelní kultuře“ v Rozmluvách č. 1, přemýšlel jsem o něm velmi a napadlo mě těchto několik poznámek.

Pravíte [a snad onu pasáž, již se budou mé poznámky týkat, řádně shrnuji], že česká kultura, která se označuje za „paralelní“ a kterou převážně reprezentuje „paločlegální“ edice jménem Petlice, si přivlastek paralelnosti vlastně nezaslouží, taková charakteristika že je vlastně matoucí a iluzivní, neboť ve skutečnosti se jedná o nonkonformně konformní derivát oně odmítané „kultury bez konce“, tedy gnosticko-okcidentálního konceptu hodnot, který v Čechách pevně zapustil kořeny. Doma lze sice tu a tam zahlédnout záblesky kultury křesťanské v její pravé paralelitě, ty jsou však systematicky zastíňovány (i mezinárodně) petličnický.

Nuže, jakkoli s Vámi co do kritiky okcidentálního gnosticizmu souhlasím, nezdá se mi, že jste, pokud jde o poslední české realie, na pevně půdě. Řekl bych naopak, že v Čechách probíhá povlovný, často retardovaný, nicméně téměř všechny tradiční složky českého myšlení zahrnující proces, který směřuje k pojetí kultury jakožto něčeho „s koncem“; neboli zdomácňuje tu stanovisko, že jakékoli pěstění žádoucího (kultura) nelze podnikat bez vnějšího ukotvení v onom, abych užil Vašeho výrazu, extramundiálním středu bytí, protože kultura, která hodlá tkvít pouze sama v sobě, je posléze ne-lidská, ba lidskost vyvracející. O žádoucím, neboli o hodnotách v ní nakonec rozhoduje byrokrat, logické a ontické se nejdříve jako pomysl (hegeliánsky) ztotožní a potom prakticky (marxisticky) jako nesmysl uskuteční, ze socialismu jako Nejvyššího dobra dobývaného nekonečnou kulturou se vyklube monstrum socialismu reálně existujícího, z „nebe na zemi“ zpekelnování země.

Tobte se už v Čechách víceméně obecně ví, jde tu však o vědomí zatím nepřiliš teoretizované nebo lépe: teprve v posledních letech směřující k filozofické ba teologické sebeformulaci. Přinejmenším proto-religiózní ráz (neboť se tu jedná o rozhodnou snahu po „re-ligere“) mu však nikterak nelze upřít. Vracím se v Rozmluvách o článek dopředu, totiž k Bernanosovu Listu Evropanům, abych použil jeho příměru o křesťanské nepoddajnosti, která začíná tam, kde lidé dávají sice, co je Césarovo, Césarovi, „ale spíše by se dali rozřezat na kusy, nežli by mu dali něco

jiného ... neboť Césarovi ... záleží nejvíce na tom, co není jeho". A třebaže jsem dalek toho vztáhnout na konání spjaté s Petlicí (jakož i s ostatními aktivitami) jakákoli „světecká“ adjektiva, jež jsou potom předmětem Bernanosova zájmu, pravím zcela vážně, že toto konání rys oně nepoddajnosti prostě má. Co jiného je přece tam, kde tolik bují mánie licencovat a limitovat úplně vše, tj. posléze i jakýkoli cit ba citeček, pohyb a úkon (což souvisí právě s přesvědčením o jedinou provždy dobytém, jedině správném, „vědecky“ zdůvodněném vyšším vědění, z něhož zas plyne povinná stupnice hodnot, již nyní tento kosmopolitní kosmopolicismus vnutit každému), co jiného je rozhodnutí nedat si udělit licenci k psaní (k myšlení, a milování) než právě první úchyt v „konečném“ světě. Ne tedy „pololegální“ ale jednoduše „nelicencovaná“ literatura to je.

Na tom nic nemění, že by snad petliční knihy, jak podle V. Hejla soudíte, mohly „skoro bez výjimky vyjít v Československém spisovateli“. Nuže ad a) skoro bez výjimky tam nevycházejí, neboť „nač Césarovi nejvíc záleží“ je licence; nedostavit se pro ni je v jeho očích jen těžko odčinitelný zločin („klaň se nebo zemři“), přičemž jednu z těch měla (tři) výjimek tvoří právě J. Seifert, kterého Vy ve stejném článku — právem — označujete za postavu pravé paralelnosti; poté, co vyšel v Petlici a v exilu, objevil se — nu právě v Českém spisovateli (!!)... ad b) argumentace „mohly by“ jaksi přejímá kontrolu licencování, zaujímá zorný úhel licenčníků a tím nechtěně „ideologizuje“ úhel vlastní, ad c) skutečnost, že takteré dílo za těchkterých okolností, z hlediska licenčního oportunních, vyjde v kontrolovaných médiích, nemůže přece znamenat znehodnocení apriorní. Shodou okolností (pomiňme případ Seifertův) jsem sám ještě v Praze viděl starší film mezitím už exulanta V. Hejla, aniž mne na vteřinku napadlo, že by tím byla jako taková devalvována „hodnotová měřítka“, naopak měl jsem radost, že je tu cosi, co nelze obejít, cosi, co se prodírá všemi filtry. Anebo jsou snad zdevalvovány některé dobré tituly, které se objevily ve Vyšehradu? Ekumenický překlad bible, Holanovy spisy a další? Je skutečně vyloučeno, že Hrabal nebo dokonce i takový Šotola napíší ještě svou „paralelní“ knihu? Proč? Nebyl snad Vámi citovaný (a mnou právě tak literárně obdivovaný) Jakub Deml ještě v roce 1944 zástupcem nacistické „Veřejné osvětové služby“ v Tasově a už od třicátých let po krk v obdivu pro nacistický totalitarismus, po krk v antisemitismu, a to navzdory Majdaněm a Osvětimím? A nenapsal potom „Hlubinu bezpečnosti“ a „Podzimní sen“ (1951). Jakož i dávno, dávno předtím nesnesitelné „Sestrám“ či „Sokolskou čítanku“? Autoru Kritiky totalitarismu, díla, které jsem v Praze zbltal, nemohu přece o společných kořenech hitlerismu a stalinismu nic vykládat, netroufal bych si prostě. Daleko spíš se spolu s ním domnívám (povzbuzen v tom četbou jeho nejnovější kni-

by!), že ens et bonum convertuntur. Je-li totiž kdesi v základu bytí dokonalost, má-li v sobě tedy každé jsoucno bytí sebenepatrný díl dobra metafyzického, je snad důvodné takový předpoklad metodicky přijmout i v případech jsoucna, která se pohybují mimo oblast žádoucího „nám“ aspoň v té míře, v jaké žádoucí jako takové je svou trvalou spojitostí s „nám“ koneckonců i zkreslitelné. Proto mi dokonce svět panlogiků není zlý manichejsky. Proto nakonec i jeho mánie licencovat má svá avšak.

Přete dále, že „mimo Petlici koluje v Československu... poezie Demlova, Zahradníčková, Rotreklouva, Kostobryzova...“ To si vyžaduje opravy, neboť všechna Vámi vyjmenovaná díla (a mnohá, mnohá další) jsou šířena stejným okruhem samovydavatelů, ba přímo Petlicí. Pokud se v petličním seznamu např. Zahradníček nebo Palivec nevyšly, ačkoli jejich knihy možná psaly a dávaly do oběhu stejné osoby (nelze si totiž pod pojmem Petlice či Expedice, Kvart etc. představovat nějaké instituce), které si opsaly třeba Vaculíka nebo Trefulku, je tomu tak proto, že právě Petlice byla zpočátku svépomocným zařízením pro vydávání děl vzniklých po roce (či od roku) 1972, reedice se uváděly takřikajíc „mimo řadu“, což však přísně vzato nikterak neznamena „mimo Petlici“. Avšak už Rotrekl, kterého uvádíte, do Petlice patří, podobně jako Z. Hejda, Marie-Růt Křížková, Iva Kotrlá, Ladislav Dvořák, Jan Kameník, a ovšem Reynek (poprvé ucelku!) nebo Vokolkova korespondence. Jakub Deml zase je přednostním autorem tzv. undergroundu podobně jako L. Klíma, o jehož prezentaci Spektrem se kriticky zmiňujete. A zase: „underground“ není žádná „podzemní“ organizace, nýbrž označení pro poměrně nevelkou skupinu lidí určitého životního stylu a estetických zálib. A ještě jednu důležitou poznámku, daleko oprávněněji by se dalo tvrdit, že mimo Petlici (nebo jí podobně aktivní) skoro bez výjimky do takového roku 1977 nevyšlo žádné z děl, odpovídající svými znaky tomu, co jste jako pravou paralelitu vymezil. Byl to myslím do určité míry příklad těchto edic (jejich odmítnutí licence), který povzbudil samovydavatelství křesťanské, resp. katolické. Zkrátka nějaké vytřídování je v českém ghettu nelicencovaného života (bylo ghetto paralelní?) krajně problematické.

Když jsem seděl nad Vaší knihou, měl jsem současně v ruce Havlovu korespondenci z hrnčírny konkrétního lidství, totiž z heřmanického lágru, resp. Borů. Vybašen husserlovsko-patočkovským a existencialistickým sudidly otevírá tu V. H. českou duši „absolutnímu horizontu“ (řečeno spolu s ním). Činí tak osobním vkladem a obětí, neboli činí ten „absolutní horizont“ v Čechách viditelnějším. Že je to se zmíněnými sudidly vlastně o to dramatičtější, mne spíš fascinuje. Dráha jakou tu české myšlení (a v tom smyslu je mi V. H. typus českého intelektu po výtce) za takových posledních patnáct let urazilo, je myslím víc než

patrná. A že se v Čechách už tradičně pracuje s kategoriemi buď staršího data nebo takovými, jimž se dostalo na našem poměrně prostoru největších osobností nebo alespoň tlumočnicků, tj. bez přiblížení k jiným, často stejně výrazným či výraznějším proudům evropského ducha, to mne spíš vede ke kritice exilu. Odtud jsem také nablížil význam *Vaší České existence*... pro „Česko“, tj. má-li se ono stát zase Čechami. Zážitek z mé „paralelní“ četby mě v tom spíš povzbudil, zablédl jsem totiž dva možná protilehlé, nicméně vrcholky ve stejné krajině. V krajině s „horizontem“, který je nejenom od-braničením, nýbrž se i vztahuje „za“ a „k“. Proto mě tak překvapil *Váš* článek svou jakousi gestikulací v kruhové obraně, neboť se mi v Čechách zdálo, že se kruh již otevřel.

Přátelsky Vás zdraví

Váš

Jiří Gruša